

Nr 66

Utlåtande i anledning av motioner angående strikt skadeståndsansvar vid medicinsk behandling, m. m.

I de likalydande motionerna I: 396 av fru *Elvy Olsson* och II: 442 av fru *Kristensson* och fru *Nettelbrandt* yrkas att »riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar avseende personskador för det allmännas verksamhet såväl som för den verksamhet som bedrivs av fria yrkesutövare inom vårdområdet avges i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar».

I de likalydande motionerna I: 840 av herr *Axel Georg Pettersson* och fröken *Pehrsson* samt II: 583 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att vid pågående prövning av skadeståndsrätten beaktas frågan om det allmännas skadeståndsansvar för oförutsedda skador vid medicinsk behandling i enlighet med motionens syfte samt att sådant förslag snarast möjligt förelägges riksdagen».

I motionen I: 107 av herr *Ernulf* hemställes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftning rörande strikt ansvar för skador vid medicinsk undersökning eller behandling i enlighet med vad som anförts i denna motion».

I de likalydande motionerna I: 502 av herr *Helén m. fl.* och II: 581 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.* hemställes — i den del som behandlas i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär »att de synpunkter som ovan anförts angående rätt till skadestånd för personskada som drabbar anställd i arbetet beaktas vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd».

I sistnämnda motionspar framställs ytterligare fem yrkanden på rättskyddsområdet. Dessa behandlas i utskottets utlåtanden 1970: 5, 15, 26, 55 och 67.

Översiktlig redogörelse för gällande rätt

Skadeståndsansvar helt oberoende av vållande — rent o b j e k t i v t a n s v a r — har i vårt land genom lagstiftning endast föreskrivits på särskilda områden, främst inom kommunikationsväsendet, för vissa delar av den 1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1970. 9 saml. 1 avd. Nr 66*

energiproducerande industrin, i fråga om vissa skador orsakade av djur samt på immaterialrättens område. Exempel på sådan speciallagstiftning utgör lagen (1916: 312) angående ansvarighet för skada i följd av biltrafik (bilansvarighetslagen), lagen (1902: 71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, lagen (1922: 382) ang. ansvarighet för skada i följd av luftfart, atomansvarighetslagen (1968: 45), lagen (1933: 269) om ägofred och miljöskyddslagen (1969: 387). I rättstillämpningen har skadeståndsansvar helt oberoende av vållande statuerats huvudsakligen i vissa särpräglade fall på grannelagsrättens område, bl. a. vid omfattande grävnings- eller sprängningsarbeten, och vid vissa särskilt riskfyllda militärövningar. I övrigt har domstolarna hållit fast vid den s. k. culpaprincipen, att den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar annan person skada är skyldig att ersätta skadan, och någon sådan allmän grundsats om objektivt ansvar vid farlig verksamhet, som har vunnit insteg i vissa främmande rättssystem, gäller inte hos oss.

Även i fråga om *p r i n c i p a l a n s v a r*, dvs. om skadeståndsansvar för en arbets- eller uppdragsgivare med avseende på skador som vållas av hans arbets- eller uppdragstagare, saknas i vårt land generella lagregler. I rättstillämpningen har emellertid utbildats vissa allmänna grundsatser om sådant ansvar. Man har ansett att en företagare eller annan arbetsgivare inte bör kunna delegera företags- eller arbetsledande uppgifter till annan person med den verkan att han går fri från ansvarighet för skada som vållas av den till vilken uppgifterna har delegerats. I situationer av denna art bör enligt detta resonemang företagaren eller arbetsgivaren i skadeståndsrättsligt hänseende s. a. s. identifieras med skadevållaren. Med utgångspunkt från sådana identifikationsgrundsatser har domstolarna i en serie avgöranden slagit fast, att en arbetsgivare svarar för skada som i tjänsten vållas av någon som tillhör hans drifts- eller arbetsledning. Principen anses gälla också i fråga om skada som vållats av en arbetstagare, vilken utan att tillhöra drifts- eller arbetsledningen dock har anförtrotts en från risksynpunkt särskilt ansvarsfull uppgift. Detta allmänna principalansvar inträder såväl i förhållande till helt utomstående personer som i förhållande till arbetsgivarens övriga arbetstagare.

Det sagda har avseende på skadestånd i s. k. utomobligatoriska förhållanden, dvs. utanför kontraktsförhållanden. I kontraktsförhållanden — inomobligatoriska förhållanden — gäller som regel att en kontraktspart svarar för skada som någon av hans anställda eller andra medhjälpare vållar den andra parten genom försummelse i samband med avtalets fullgörande; när gäller m. a. o. ett oinskränkt principalansvar. I gränsområdet mellan inom- och utomobligatoriska förhållanden har rättspraxis i viss utsträckning analogivis tillämpat kontraktsrättsliga regler.

Sålunda har på sjukvårdsområdet i vissa rättsfall erkänts ett vidsträcktare principalansvar än det som eljest anses gälla. Exempel härpå utgör

rättsfallen NJA 1925 s. 103 och 1932 s. 572. I det förra hade en patient på ett sjukhus i en stad på grund av misstag från en sjuksköterskelevers sida råkat intaga en sked natronlut i stället för medicin och kommit till skada. Staden ansågs som »utövare av verksamheten på sjukhuset» ersättningskyldig. I det senare rättsfallet ålades ett landsting ersättningsskyldighet för skada som genom försummelse av personalen på ett landstingets sjukhus tillskyndats en patient genom vållande av avdelningssköterska och elev vid sjukhuset eller endera av dem.

Vid sidan av de nu återgivna grundsatserna om principalansvar som utbildats i rättspraxis finns speciallagstiftning om utvidgat principalansvar utanför kontraktsförhållanden på särskilda verksamhetsområden. Lagbestämmelser av detta slag finns i sjölagen (8 §), i lagen (1886: 7) angående ansvarighet för skada i följd av järnvägsdrift (järnvägsansvarighetslagen) och i den ovan nämnda bilansvarighetslagen.

Även reglerna om skadestånd i offentlig verksamhet har till största delen utbildats i rättstillämpningen. Endast för vissa speciella skadesituationer har en reglering skett genom lagstiftning. Enligt 1945 års lag om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. utgår under vissa omständigheter och på grundval av en skälighetsbedömning ersättning av statsmedel med anledning av felaktiga beslut om frihetsberövande eller vissa andra ingripanden inom straffrättskipningen. I 1899 års lag om ersättning av allmänna medel i vissa fall för skada som förorsakats av ämbets- eller tjänstemän m. fl. ges föreskrifter om ersättning av allmänna medel för skada med anledning av att ämbets- eller tjänsteman, som har att ta befattning med utsökningsmål, tillgripit eller förskingrat medel som han har fått om hand. I övrigt finns inte någon lagstiftning om det allmännas skadeståndsansvar. Det bör dock erinras om att den skadeståndsrättsliga speciallagstiftning om objektivt ansvar för vissa verksamhetsområden, bl. a. inom kommunikationsväsendet och på energiförsörjningens område, som ovan berörts är generellt tillämplig och sålunda gäller för offentlighetsrättsliga subjekt lika väl som för enskilda.

Utanför de sålunda lagreglerade områdena har nu gällande regler eller grundsatser i fråga om det allmännas skadeståndsansvar utbildats genom domstolarnas rättstillämpning. När staten eller en kommun uppträder som rent privaträttsligt subjekt tillämpas utan vidare de allmänna skadeståndsregler som gäller för enskilda. Det är fallet t. ex. i fråga om det allmännas skadeståndsansvar såsom näringsidkare eller fastighetsägare. De allmänna skadeståndsreglerna tillämpas även utan inskränkning på verksamhet som drivs av stat eller kommun, om verksamheten är av den art att den kan jämföras med enskild verksamhet, oaktat den inrymmer en del offentlighetsrättsliga moment. I enlighet härmed har skadeståndsansvar ansetts åvila det allmänna för person- eller egendomsskador som vållats inom sjukvården

(se ovan angivna rättsfall), i hamnväsendet och i samband med väghållning. Ansvar har i dessa fall regelmässigt grundats på att vållande har befunnits ligga någon befattningshavare i det allmännas tjänst till last. Då skada uppkommit i verksamhet med typiskt offentlighetsrättsliga drag och där det i mer eller mindre renodlad form varit fråga om offentlig makt- eller myndighetsutövning från det allmännas sida är mer ovisst hur långt det allmännas skadeståndsansvar för person- och sakskador sträcker sig. Det kan däremot anses fastslaget att det allmänna inte svarar för annan ekonomisk skada än person- eller sakskada — s. k. allmän förmögenhetsskada — i följd av fel eller försummelse i den offentliga myndighetsutövningen, t. ex. genom ett oriktigt avgörande av en myndighet eller en enskild tjänsteman.

I några rättsfall har som ovan antytts staten ålagts att oberoende av vållande svara för egendomsskador som uppkommit under särskilt farliga militärövningar, t. ex. vid artilleriskjutning under mörker. Att närmare ange räckvidden av detta objektiva ansvar i den militära verksamheten låter sig dock knappast göra med ledning av de avgöranden som hittills föreligger.

I anledning av yrkandet i motionerna I: 502 och II: 581 angående rätt till skadestånd för personskada som drabbar anställd i arbetet må härutöver nämnas följande.

Gällande allmänna principalansvar inträder som ovan sagts såväl i förhållande till helt utomstående som i förhållande till arbetsgivarens övriga arbetstagare. I övrigt är enligt gällande svensk rätt arbetstagare, som lider skada i arbetet genom arbetskamrats vållande, ej berättigad till skadestånd av arbetsgivaren. Inte heller eljest föreligger något objektivt skadeståndsansvar för arbetsgivarna vid yrkesskador.

För att bereda ersättning vid yrkesskador finns i stället ett system av förmåner som utgår inom yrkesskadeförsäkringens ram. I huvudförfattningen, *lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring* (YFL), avses med yrkesskador skador genom olycksfall i arbetet eller under färd till och från arbetsplatsen samt vissa andra skador eller andra hälsorubbningar som har orsakats av arbetet. Förutom viss sjukvårdsersättning, ersättning för särskilda hjälpmedel m. m. kan enligt lagen utgå sjukpenning, livränta vid invaliditet, vårdbidrag, efterlevandelivränta samt begravningshjälp. Förmånerna från yrkesskadeförsäkringen aktualiseras vanligen först efter den s. k. samordningstidens slut. Under denna tid, som uppgår till 90 dagar, utgår ersättningen enligt *lagen om allmän försäkring* (AFL) på samma grunder som vid annan sjukdom. De flesta yrkesskadefallen regleras därmed inom AFL:s ram. Om skadan kvarstår efter 90-dagarsperiodens utgång, utgår sjukpenning etc. från yrkesskadeförsäkringen. Livränta till den skadade utgår, om efter det akuta sjukdomstillståndets upphörande föreligger invaliditet, som nedsätter den skadades arbetsförmåga med minst 10 procent. Livräntan bestäms med ledning av ett ersättningsunderlag som ut-

gör viss del av den skadades årliga arbetsförtjänst före skadan, bestämd med utgångspunkt i basbeloppet. Inkomst som för år överstiger fem gånger basbeloppet (32 000 kr.) beaktas inte. Ersättningsunderlaget vid denna inkomst är 24 000 kr. Livräntan utgör en viss andel av ersättningsunderlaget. Denna andel är mindre ju lägre invaliditetsgraden är. Vid en årlig arbetsförtjänst om 12 000 kr. utgör ersättningsunderlaget också 12 000 kr. samt årsbeloppet av livräntan vid 25-procentig invaliditet 2 000 kr. och vid 100-procentig invaliditet 11 000 kr. Högsta möjliga livränta (ersättningsunderlag om 24 000 kr., 100-procentig invaliditet) uppgår till 22 000 kr.

Livränta till änka utgår efter inkomstprövning med ett årsbelopp motsvarande 1/3 av den avlidnes årliga arbetsförtjänst, beräknad på samma sätt som gäller när ersättningsunderlag fastställs. Livränta till barn som inte fyllt 19 år utgår årligen med 1/6 av arbetsförtjänsten.

Om invaliditets- eller efterlevandeförmåner utgår enligt både AFL och YFL, sker samordning enligt vissa regler som syftar till att förhindra överkompensation. Om t. ex. förtidspension enligt AFL utgår samtidigt med yrkesskadelivränta enligt YFL, reduceras i allmänhet pensionen med tre fjärdedelar av livräntan.

För en närmare redogörelse för innehållet i gällande rätt hänvisas beträffande principalansvaret till SOU 1964: 31 s. 153 f. och beträffande statens och kommuns skadeståndsansvar till SOU 1958: 43 s. 133 f.

Motionsskäl

Motionerna I: 396 och II: 442

Efter uppgifter om pågående lagstiftningsarbete på skadeståndsrättens område framhålls i motionerna att ett lagförslag som stadgar principalansvar för fel och försummelse av anställd i enlighet med föreliggande utredningsbetänkanden inte kan anses tillfredsställande. Lösningen innebär att det allmänna skulle ersätta skada, som uppkommit i dess verksamhet, om skadan vållats genom fel och försummelse (uppsåt eller culpa) i verksamheten samt om de krav som i förhållande till den skadelidande skäligen kan ställas på verksamhetens utövning blivit åsidosatta. Ersättning för skada blir alltså beroende av om det kan konstateras att skadan vållats genom fel och försummelse från yrkesutövarens sida. Uppfylles inte detta krav utgår ingen ersättning.

Framför allt när det gäller personskador kan enligt motionärerna starka skäl anföras för att genomföra strikt skadeståndsansvar (dvs. att den som utövar viss verksamhet får ta ansvaret för därigenom uppkommen skada, oavsett om vållande kan styrkas). Personskador med svåra komplikationer kan enligt motionärerna uppkomma främst vid behandling inom vårdområdet, och på detta område kan skada uppkomma vid medicinsk behandling, sjukgymnastbehandling och tandvårdsbehandling.

Beträffande skador vid medicinsk behandling anför motionärerna att det på *sjukvårdens område*, såväl i sluten och öppen vård vid sjukhus som i öppen vård utanför dessa, otvivelaktigt föreligger risker för komplikationer av olika innehåll och omfattning. Riskerna kan enligt motionärerna framför allt sägas vara betingade av verksamhetens natur och av att medicinska åtgärder och behandlingar inte alltid får förutsedda och väntade effekter. De kan emellertid också vara förorsakade av **bristfälliga resurser**, bristande kompetens och förmåga hos den sjukvårdande personalen eller t. o. m. vara rena olyckshändelser eller missöden på grund av icke fungerande instrument eller apparater. Den starka tekniska utvecklingen på sjukvårdens område har naturligtvis även medfört en väsentligt ökad komplikationsrisk.

Som exempel nämner motionärerna att förväxling eller feldosering av injektionsmedel eller överkänslighet vid injektioner förorsakat svåra nervskador med förlamningar och sensibilhetsnedsättningar. Bestående nervskador har under operationer även uppkommit till följd av patientens läge under operationen, vilket inte kunnat observeras eller kontrolleras av vederbörande operatör eller operationssköterska. Vidare har allvarliga komplikationer inte sällan uppkommit vid lokalbedövningar och narkoser i samband med operationer.

Den av nuvarande principer och rättsregler begränsade möjligheten till ersättning har enligt motionärerna av naturliga skäl till följd att många genom sjukvårdsbehandling skadelidande inte alls aktualiserar sina ersättningskrav. Andra orsaker härtill kan emellertid också föreligga. Det kan bero på att man inte vill störa eller rubba ett etablerat förtroendeförhållande mellan läkare—patient och därmed eventuellt försvåra eller komplicera fortsatt behandling och vård. Prövning av ersättningsfrågan förutsätter nämligen en omfattande utredning av vidtagna eller underlåtna åtgärder och en bedömning med eller utan särskild sakkunskap av den medicinska ansvarsfrågan, dvs. ställningstagande till huruvida läkares eller sjuksköterskas handlande kan hänföras till det s. k. normala riskområdet och därmed rubriceras som lege artis eller inte.

Sammanfattningsvis uttalar motionärerna i denna del att, även om det för dessa utredningar och bedömningar har tillskapats särskilda organ och resurser, såväl hos tillsynsmyndigheten som hos de närmast berörda sjukvårdsutövarna, dvs. läkare och sköterskor, och även om möjligheterna till ersättning förbättrats genom försäkringsmässiga åtaganden, framför allt hos läkarna, nuvarande system och förhållanden för de skadelidande likväl är i hög grad otillfredsställande och otillräckliga.

Inom *sjukgymnastområdet* är enligt motionärerna patientskador i samband med behandling ej lika vanligt förekommande. Vissa risker föreligger dock, varför problemet med ersättning för uppkommen skada bör uppmärksammas. Den inriktning som sjukgymnastiken fått på senare tid i fråga

om akuta behandlingar innebär i sig ett ökat risktagande. Särskilt nämner motionärerna den akuta hjärtträningen i samband med hjärtinfarkter. Riskerna med sjukgymnastbehandlingar kan också sägas öka genom en vidgad användning av teknisk apparatur, exempelvis Tru-Trac-apparater vid traktionsbehandlingar.

Inom tandvårdsområdet är enligt motionärerna risken för att en patient skall råka ut för komplikationer sannolikt lika stor som inom sjukvårdsområdet. I ett avseende finns det skillnader — när det gäller de fysiska och ekonomiska konsekvenserna för patienten. Långvarig arbetsoförmåga eller t. o. m. fullständig invaliditet är lyckligtvis knappast aktuell i samband med tandsjukdomar. Men den psykiska belastningen på patienten kan ge upphov till fastlåsning vid i sig själva kanske ganska oskyldiga restbesvär, fixeringar som så småningom allvarligt kan rubba patientens psykiska balans.

Motionärerna framhåller att handläggning av klagomål från patienter, som vänder sig till myndigheterna, behandlas i samma instans som vid medicinsk behandling: medicinalväsendets ansvarsnämnd. Bland nämndens kLAGOÄRENDEN kan enligt motionärerna urskiljas en kategori som är den mest utsatta, nämligen de som objektivt sett efter en behandling uppvisar en skada, som den behandlande tandläkaren emellertid inte kunnat förutse eller undvika. De får för närvarande varken hjälp eller sin förmenta rätt. Exempel på sådana situationer är enligt motionärerna fall då rotbehandling av stöd-tänder för brokonstruktioner erfordras. I något fall kan det inträffa att ogynnsamma anatomiska förhållanden eller vävnadsreaktioner medför att dylika rotbehandlingar misslyckas, vilket kan äventyra hela brokonstruktionens fortsatta funktion. Detsamma kan bli följden av att en försvagad rotfylld tand med tiden inte klarar belastningen från en brokonstruktion utan spräcks. I vissa fall kan rena olyckshändelser inträffa, som t. ex. då ett material efter en tids användning i munnen visat sig ha egenskaper, som icke framkommit vid tidigare klinisk prövning. En lyckligtvis sällan förekommande men för den enskilde patienten mycket påfrestande komplikation är allergier mot i tandfyllnadsmaterial och brokonstruktioner förekommande metaller. Mycket svåra och påfrestande smärtor och rörelseinskränkningar i käklederna kan någon gång uppträda som senkomplikation efter större bettrekonstruktioner utan att orsaken kan sägas vara felbehandling.

Sammanfattningsvis anför motionärerna rörande hela vårdområdet att ersättningsfrågan beror på förhållanden, som ur patientens synpunkt är helt slumpmässiga. Ersättning utgår nämligen om yrkesutövaren har gjort eller underlåtit något, som vid prövning anses kunna läggas honom eller henne till last såsom fel eller försummelse.

Som ytterligare vägande skäl för strikt skadeståndsansvar anför motionärerna, att patienten såväl som yrkesutövaren förskonas från den konfliktsituation som automatiskt följer av att den skadelidande patienten nöd-

gas vända sig mot sin läkare, tandläkare, sjukgymnast och annan vårdpersonal för att få dessa övertygade om fel eller försummelse. För patienten såväl som för yrkesutövaren kan denna konfliktsituation ha olika besvärliga, ibland t. o. m. ödesdiga konsekvenser. Förhållandet mellan patient och yrkesutövare måste vara förtroendefullt för att vården skall bli framgångsrik. En konfliktsituation bryter förtroendet.

Därför bör enligt motionärerna strikt skadeståndsansvar införas vid behandling inom vårdområdet såväl vad gäller det allmännas verksamhet som för verksamhet som bedrivs av fria yrkesutövare. De problem som är förknippade med införandet av strikt skadeståndsansvar, t. ex. att fastställa när en skada objektivt sett föreligger, får inte hindra en allsidig och förut-sättningslös prövning av frågan. Social trygghet är en viktig grundval i en välfärdsstat.

Avslutningsvis framhåller motionärerna att en i princip likartad problemställning föreligger även på andra yrkesområden utanför vårdområdet. Därvid är det emellertid oftast fråga om sakskador och andra skador. Det är naturligtvis enligt motionärerna omöjligt och kanske inte ens sakligt motiverat att i ett sammanhang skadeståndsreglera alla yrkesområden enligt i denna motion skisserade riktlinjer. Överväganden om huruvida så bör ske får bedömas successivt. Det viktiga är att personskador inom vårdområdet i första hand skadeståndsregleras.

Motionerna I: 840 och II: 583

Efter erinran om det inom Kungl. Maj:ts kansli pågående lagstiftningsarbetet på skadeståndsrättens område anför motionärerna:

Ett väsentligt område i detta sammanhang är sjukvården. Det förekommer att personer drabbas av allvarliga skador vid medicinsk behandling. Det kan vara fråga om operationer, då t. ex. kompresser glömts kvar i operationsområdet. Det har hänt att injektioner givits felaktigt. Medicinsk apparatur kan genom olyckliga omständigheter tillfoga patienter allvarliga skador.

Möjligheterna för vederbörande patient att få skäligt skadestånd är osäkra. Om skadan bedömes bero på fel eller försummelse hos personal torde ersättning kunna utgå. I andra fall synes det i stort sett vara omöjligt att er-hålla ersättning.

Det framstår som synnerligen angeläget att personer som råkar ut för oförutsedda, allvarliga skador vid medicinsk behandling garanteras skadestånd och att samhället ikläder sig ansvar för detta.

Motionen I: 107

Motionären framhåller inledningsvis att den tekniska utvecklingen under de senaste decennierna även givit sjukvården ökade möjligheter att fullgöra sin betydelsefulla uppgift. Den vidgade användningen av tekniska hjälpmedel för diagnostik och terapi har emellertid samtidigt ökat riskerna för oförutsedda, ofta allvarliga skador på patienten. I många fall har detta lett till dödlig utgång eller till livsvariga men. Frågan om skadestånd åt den som

drabbas av skada vid medicinsk undersökning eller behandling har därigenom fått ökad aktualitet.

Efter uppgifter om gällande rätt och tidigare förslag om strikt skadeståndsansvar i vidgad utsträckning anför motionären att någon proposition i frågan fortfarande inte framlagts av regeringen. Det finns därför enligt hans mening anledning att åter aktualisera spörsmålet.

I anslutning till uttalanden av första lagutskottet vid 1967 års riksdag gör därefter motionären följande allmänna ställningstagande till skadeståndsfrågan:

I princip kan varje medicinsk undersökning eller behandling sägas innebära risker för olyckliga följdverkningar, även om i många fall risken är mycket obetydlig. Varje sådan följdverkan kan emellertid rimligen inte grunda skadeståndsrätt. Även en anmärkningsfritt genomförd undersökning eller behandling är erfarenhetsmässigt förenad med en viss risk för skador. En sådan normal risk synes patienten själv få bära. De gränsdragningsproblem som härigenom uppkommer bör bli föremål för närmare utredning men synes i viss utsträckning kunna överlämnas åt rättspraxis att lösa. Tveksamt kan vara om det strikta skadeståndsansvaret bör gälla endast allmänna sjukvårdsinrättningar eller även t. ex. privatpraktiserande läkare. Principiellt sett borde väl ingen skillnad göras. Att ålägga även de sistnämnda strikt skadeståndsansvar bör dock enligt min mening förutsätta att möjlighet föreligger för dem att genom försäkring täcka detta ansvar.

En särskild fråga är, om det strikta skadeståndsansvaret bör gälla alla skador eller, såsom ofta föreslagits, endast allvarliga skador. För min del finner jag det vara svårt att göra någon skillnad beroende på om skadan är allvarlig eller inte.

Motionerna I: 502 och II: 581

Till stöd för motionsyrkandet anför motionärerna:

Skadeståndsfrågornas reglering har under lång tid varit under utredning. Beklagligtvis har frågorna inte nått längre än till utredningskvarnen. Några åtgärder har icke vidtagits från regeringens sida för att få en efter vår tid anpassad lagstiftning då det gäller skadestånd till anställd som skadas i arbetet.

Det lagförslag om skadeståndsansvar, som väntas föreläggas 1970 års höstriksdag, stadgar principalansvar för fel och försummelse begånget av anställd.

Den som skadas i arbetet erhåller — oberoende av om skadeståndsskyldighet föreligger — med stöd av yrkesskadelagen viss grundersättning. För att erhålla skadestånd härutöver fordras emellertid i regel att den skadade kan styrka att fel eller försummelse ligger arbetsgivaren eller förman till last. Detta är i vissa fall orimligt. En anställd som fullgör sina åligganden i tjänsten och därvid drabbas av skador bör hållas skadeslös, även om det inte kan fastställas något vållande. Det synes därför rimligt att skadestånd för personskada utgår utan att den anställde behöver förebringa bevisning om fel eller försummelse hos arbetsgivaren. Skadeståndet kan konstrueras efter skilda linjer, t. ex. såsom strikt skadeståndsansvar.

Betänkande angående skadestånd i offentlig verksamhet

Kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar framlade år 1958 betänkande med förslag till *lag om skadestånd i offentlig verksamhet* (SOU 1958: 43), vilket betänkande efter remissbehandling är föremål för övervägande inom justitiedepartementet. Vissa delar av betänkandet är av intresse för behandlingen av förevarande motioner. Staten och kommunerna skall enligt förslaget ersätta skada, som uppkommit i deras verksamhet om skadan vållats genom fel eller försummelse (uppsåt eller culpa) i verksamheten och de krav som i förhållande till den skadelidande skäligen kan ställas på verksamhetens utövning blivit åsidosatta. Lagförslaget gäller inte statlig eller kommunal affärsdrift o. d. För sådan verksamhet hänvisas till den allmänna skadeståndsrätten, dvs. samma regler som för privat verksamhet. I syfte att begränsa ersättningarna till rimliga belopp föreslås särskilda regler om skadeståndets storlek. De förhållanden som regleras i förslaget avser huvudsakligen ansvaret för stat och kommun på det utomobligatoriska området. Inom vissa områden, där man tidigare grundat skadeståndsansvar för det allmänna på analogi med enskild verksamhet, torde det enligt kommittén i fortsättningen ligga närmare till hands att åberopa den föreslagna lagen. Detta gäller exempelvis sjukhusvård. Läget för sjukhusens vidkommande skulle då, framhåller kommittén, bli att ansvarigheten liksom hittills omfattar även de lägsta befattningshavarnas fel (f. n. på grund av ett slags kontraktsförhållande) men att i motsats till vad som hittills varit fallet begränsning av utgående skadestånd kan tänkas.

Rörande frågan huruvida styrkt culpa förutsättes hos viss funktionär anför kommittén följande.

Den föreslagna lagtexten kräver för skadeståndsansvar att fel eller försummelse föreligger. Däremot anges icke, att felet eller försummelsen skall ha visats ligga viss utpekad funktionär till last. I allmänhet torde man kunna hänföra felet till en viss persons handlande eller underlåtenhet att handla. Men detta är icke nödvändigt. Man kan nöja sig med att konstatera att någon eller några som handlat eller underlåtit att handla å statlig eller kommunal myndighets vägnar måste ha gjort sig skyldiga till fel eller försummelse av den beskaffenhet att skäligen anspråk på verksamheten därigenom åsidosatts. För att skadeståndsansvar för det allmänna skall uppkomma kräves sålunda icke, att den befattningshavare som gjort sig skyldig till felet eller försummelsen blir straffad eller dömd att utge skadestånd eller ens kan identifieras. Jämväl s. k. anonyma fel grunda enligt förslaget skadeståndsansvar för det allmänna.

Man torde också böra räkna med att skadeståndsansvar enligt förslaget understundom kan komma att inträda för det allmänna, oaktat någon sådan försummelse icke kan antagas ligga viss befattningshavare till last att han själv skulle kunna ådömas skadestånd. Flera befattningshavare kunna t. ex. ha medverkat till skada på sådant sätt att skadan framstår som culpöst vållad i verksamheten utan att skadeståndsanspråk mot någon av de medverkande personligen kan göras gällande. Man kan här tala om kumulerade fel vilka tillhoppa böra grunda skadeståndsansvar för det allmänna.

För vissa särskilt angivna fall föreslås skadeståndsansvar även utan att fel eller försummelse förutsättes. Härom uttalar kommittén bl. a. följande.

Kommittén har ansett sig böra föreslå, att objektivt ansvar för det allmänna i viss utsträckning lagfästes även där det för närvarande ej erkännes hos oss. Lagstiftningen om oskyldigt häktade och dömda har sålunda ansetts böra kompletteras med ett ansvar för ogrundade frihetsberövanden på andra områden (9 §). Vidare har det objektiva ansvaret på militärväsendets område i förslaget fått en mera generell reglering än som nu säkert kan utläsas ur rättspraxis (11 §). Och slutligen har ett motsvarande ansvar föreslagits även beträffande skador som orsakats av polisen och personal med liknande skyddsuppgifter (10 §).

Kommittén uttalar vidare att förslaget inte avser att hindra rättspraxis att godta objektivt ansvar även i andra fall än dem som angivits i den föreslagna lagen. Detta följer enligt kommittén redan i viss utsträckning av att förslaget beräffande offentlig verksamhet som är att jämställa med privat verksamhet hänvisar till allmän skadeståndsrätt. I övrigt torde det enligt kommittén knappast bli aktuellt att överväga nya fall av objektivt ansvar. — Förslaget innehåller ej något undantag från regeln att skadeståndstalan mot det allmänna skall upptas av allmän domstol.

Betänkande angående arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsskyldighet

Skadeståndskommittén avlämnade år 1964 betänkandet »Skadestånd II» med förslag till *lag med vissa bestämmelser om arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsskyldighet* (SOU 1964: 31).

I fråga om principalansvaret innebär förslaget, att arbetsgivare skall svara för person- eller sakskada som hans arbetstagare vållar i tjänsten, oberoende av vilken ställning arbetstagaren intar och oavsett om den skadade tillhör arbetsgivarens egna anställda eller är en utomstående person. Ansvarigheten skall dock inte omfatta sådana extraordinära handlingar som det, med hänsyn till arten av arbetsgivarens verksamhet eller den föreliggande arbetsuppgiften, saknas skälig anledning att ta i beräkning. Vidare upptar förslaget en föreskrift om att den som genom lag eller författning har ålagts att i viss egenskap vidta åtgärd till förebyggande av person- eller sakskada skall svara för vållande av den som han anlitar för uppgiften eller av dennes folk, även om den anlitate intar en självständig ställning. En arbets- eller uppdragsgivares ansvar enligt dessa bestämmelser skall enligt förslaget kunna jämkas, om skadeståndet med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt finnes oskäligt betungande.

Förslaget innehåller vidare generellt verkande regler om en långtgående begränsning av arbetstagares skadeståndsansvar, både i förhållande till arbetsgivaren och i förhållande till utomstående skadelidande. I huvudsak in-

nebär förslaget i den delen, att en arbetstagare skall svara för skada som han vållar i sin tjänst endast i den mån det med hänsyn till föreliggande omständigheter finnes skäligt.

Reglerna om arbetsgivares skadeståndsansvar skall enligt förslaget inte gälla skada i följd av sådan trafik med motorfordon, för vilken skall finnas trafikförsäkring. Kommittén föreslog i anslutning härtill en mindre ändring i bestämmelserna i 3 § bilansvarighetslagen om fördelning av skadeståndsansvar mellan ägare och förare av motorfordon.

Under hänvisning bl. a. till det nära sambandet mellan kommitténs förslag i fråga om principalansvaret och arbetstagares skadeståndsansvar samt det år 1958 avgivna förslaget till lag om skadestånd i offentlig verksamhet tillstyrker skadeståndskommittén i särskild skrivelse till chefen för justitiedepartementet att lagstiftning också genomföres rörande det allmännas skadeståndsansvar.

Förslaget upptar inga regler om objektivet ansvar.

Betänkandet är efter remissbehandling föremål för övervägande inom justitiedepartementet.

Tidigare riksdagsbehandling

I en motion (II: 45) vid 1966 års riksdag hemställdes, jämte annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att frågan om skadeståndersättning för misslyckade tandbehandlingar utreddes i syfte att underlätta för den enskilde att göra sin talan gällande samt att frågan om införande av obligatorisk ansvarsförsäkring för tandläkare därvid särskilt beaktades.

Statsutskottet uttalade i utlåtande (1966: 145) att särskild utredning av frågan om skadestånd för misslyckade tandbehandlingar inte var erforderlig samt framhöll att utredningar i fråga om såväl allmän skadeståndsrätt som skadestånd i offentlig verksamhet var föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Utskottets hemställan att motionen i berörda del icke måtte föranleda någon åtgärd godkändes av riksdagen.

Vid 1967 års riksdag prövades en motion (II: 31) vari hemställdes att riksdagen måtte föreslå Kungl. Maj:t att i samband med det pågående lagstiftningsarbetet rörande skadeståndsrätten överväga införande av strikt skadeståndsansvar för oförutsedda, allvarliga skador på grund av medicinsk behandling. Till stöd för yrkandet anförde motionären bl. a. att den tilltagande användningen av tekniska hjälpmedel inom sjukvården ökat skaderiskerna samt att det är otillfredsställande att patientens möjlighet att utfå skadestånd är beroende av det från hans synpunkt slumpmässiga förhållandet om sjukvårdspersonalen gjort sig skyldig till något som kan läggas vederbörande till last såsom fel eller försummelse. Enligt motionären borde kostnaderna för den ökade skadeståndsskyldigheten täckas genom försäkring.

Vid remissbehandling tillstyrktes motionen av Svenska landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund. Medicinalstyrelsen uttalade sig för ett objektivt skadeståndsansvar av viss begränsad omfattning på sjukvårdsområdet. Även justitiekanslern och Sveriges advokatsamfund var positiva till tanken på ökat objektivt ansvar men anlog att de genom motionen väckta frågorna kom att beaktas utan särskild framställning från riksdagen. *Första lagutskottet* uttalade i sitt utlåtande i ärendet (1967:49) att många skäl talade för att även inom sjukvårdens område i vissa hänseenden tillämpa skadeståndsansvar oberoende av vållande. Detsamma torde enligt utskottet även gälla tandvården. Spörsmålet var emellertid av sådan art att det krävde ingående och omsorgsfulla överväganden. Utskottet utgick från att frågan prövades vid det pågående lagstiftningsarbetet och fann därför någon framställning från riksdagens sida inte vara påkallad.

Riksdagen följde utskottet.

Utskottet

Skadeståndsansvar helt oberoende av vållande — strikt eller objektivt ansvar — har i vårt land genom lagstiftning endast föreskrivits på speciella områden, såsom inom kommunikationsväsendet, för vissa delar av den energiproducerande industrin och i fråga om vissa skador orsakade av djur. I rättsställämpningen har objektivt ansvar också ansetts gälla i vissa särpräglade fall på grannelagsrättens område, bl. a. vid omfattande grävnings- och sprängningsarbeten samt vid vissa särskilt riskfyllda militärövningar. Domstolarna har dessutom slagit fast att en arbetsgivare svarar för skada som i tjänsten vållas av någon som tillhör hans drifts- eller arbetsledning eller som anförtrotts en från risksynpunkt särskilt ansvarsfull uppgift. Detta s. k. principalansvar inträder såväl i förhållande till helt utomstående personer som i förhållande till arbetsgivarens övriga arbetstagare. I övrigt har domstolarna i utomobligatoriska förhållanden, dvs. utanför avtalsförhållanden, väsentligen hållit fast vid den s. k. culpaprincipen, enligt vilken den som uppsåtligen eller av vårdslöshet vållar annan person skada är skyldig att ersätta skadan.

I förevarande motioner framförs under hänvisning till det i Kungl. Maj:ts kansli pågående arbetet med en ny skadeståndslagstiftning önskemål om ett vidgat objektivt ansvar dels i fråga om skada som uppkommer vid medicinsk behandling, dels beträffande yrkesskador. Sålunda hemställs i motionerna I: 396 av fru Elvy Olsson och II: 442 av fru Kristensson och fru Nettelbrandt om förslag till lagstiftning rörande strikt skadeståndsansvar för personskador inom vårdområdet, vare sig verksamheten handhas av del allmänna eller av fria yrkesutövare. Enligt motionerna I: 840 av herr Axel Georg Pettersson och fröken Pehrsson och II: 583 av herr Johansson i Skärstad m. fl. bör samhället garantera ersättning till den som råkar ut för

oförutsedda, allvarliga skador vid medicinsk behandling. I hemställen begärs att förslag härom snarast möjligt föreläggs riksdagen. Väsentligen samma yrkande framställs i motionen I: 107 av herr Ernulf. I motionsskälen uttalas dock tveksamhet huruvida det strikta ansvaret bör gälla endast sjukvårdsinrättningar eller omfatta även t. ex. privatpraktiserande läkare. I motionerna I: 502 av herr Helén m. fl. och II: 581 av herr Gustafson i Göteborg m. fl. anföres att en anställd som i tjänsten drabbas av skador bör, utöver grundersättningen enligt yrkesskadelagen, tillerkännas skadestånd för personskada utan att behöva förebringa bevisning om fel eller försummelse hos arbetsgivaren. Strikt skadeståndsansvar anvisas av motionärerna som en tänkbar lösning. Synpunkterna bör enligt motionsyrkandet beaktas vid det nyssnämnda arbetet på en ny skadeståndslag.

Som framgår av redogörelsen ovan prövades frågan om ett objektivt ansvar för skador vid medicinsk behandling av 1967 års riksdag i anledning av en motion i ämnet. Därvid uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande att det ansåg att många skäl talade för att även inom sjukvårdens och tandvårdens område tillämpa skadeståndsansvar oberoende av vållande. Utskottet, som underströk att spørsmålet var av sådan art att det krävde ingående och omsorgsfulla överväganden, utgick från att frågan prövades vid det pågående lagstiftningsarbetet på skadeståndsrättens område.

Arbetet på ny skadeståndslagstiftning är nu i sitt slutskede; ett förslag till skadeståndslag m. m. beräknas kunna bli remitterat till lagrådet i början av 1971. Förslaget kommer enligt uttalanden av justitieministern att uppta regler om bl. a. arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar samt skadestånd i offentlig verksamhet. Utskottet förutsätter att de av 1967 års riksdag uttalade önskemålen kommer att beaktas i lagrådsremissen och att denna redovisar erforderligt grundmaterial för bedömningen av de komplicerade överväganden av juridisk, ekonomisk och administrativ natur som motionsspörsmålen kräver. Med hänsyn härtill är någon framställning från riksdagens sida i anledning av motionerna inte påkallad.

Utskottet hemställer,

A. att följande motioner, nämligen

I: 396 och II: 442,

I: 840 och II: 583 samt

I: 107,

icke föranleder någon riksdagens åtgärd;

B. att motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu är i fråga, icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 november 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Hjorth (s), Svanström (cp), Sörenson (fp), Lidgard (m) och fru Lilly Ohlsson (s);

från andra kammaren: fru Löfqvist (s), fröken Bergegren (s), herr Dockered (cp), fru Kristensson (m), herrar Jönsson i Malmö (s), Börjeson i Falköping (cp), fru Bergander (s) och fru Anér (fp).

Reservationer

1) av herr *Lidgard* (m), fru *Kristensson* (m) och fru *Anér* (fp), vilka ansett

dels att de två sista styckena i utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse.

Som framgår av redogörelsen ovan prövades frågan om ett objektivt ansvar för skador vid medicinsk behandling av 1967 års riksdag i anledning av en motion i ämnet. Därvid uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande att det ansåg att många skäl talade för att även inom sjukvårdens och tandvårdens område tillämpa skadeståndsansvar oberoende av vållande. Utskottet, som underströk att spörsmålet var av sådan art att det krävde ingående och omsorgsfulla överväganden, utgick från att frågan prövades vid det pågående lagstiftningsarbetet på skadeståndsrättens område. Enligt uttalanden av dåvarande justitieministern, vilka redovisades i utskottets utlåtande, skulle detta arbete mynna ut i en proposition till 1968 års riksdag med regler om bl. a. arbetsgivares och arbetstagares skadeståndsansvar samt skadestånd i offentlig verksamhet. Någon proposition i ämnet har ännu icke avlämnats till riksdagen; något förslag har inte ens remitterats till lagrådet. Enligt vad som uppges från departementshåll beräknas nu en lagrådsremiss kunna offentliggöras i början av 1971. Med hänsyn bl. a. till vad som föreslås i de till grund för remissen liggande betänkandena, från 1958 och 1964, finns som framhålls i motionerna I: 396 och II: 442 anledning att antaga att remissen inte kommer att upptaga regler om objektivt ansvar. Att, trots den tekniska utveckling som diagnostiken och terapin framför allt på sjukhusen undergått under de senaste decennierna, hålla fast vid culpa-reglerna på sjukvårdens område är emellertid enligt utskottets mening omöjligt. Det går inte längre att hävda att patienten tas in och behandlas på sjukhuset på egen risk och därför bör bära ansvaret för där inträffad skada, såvida denna inte föranletts av fel eller försummelse av sjukhusets befattningshavare. Vid upprepade tillfällen har användandet av tekniska hjälpmedel visat sig kunna medföra risker som man tidigare inte haft anledning räkna med. I åtskilliga fall har även inträffat oförutsedda, allvarliga skador som inte ansetts kunna läggas vederbörande läkare eller sjukvårdspersonal till last såsom fel eller försummelse. Mot denna bakgrund anser utskottet

att man på sjukvårdens område bör utsträcka skadeståndsansvaret längre än vad culparegeln innebär. Utskottet kan härvidlag stödja sig på förutom motionerna remissyttranden till 1967 års riksdag av bl. a. medicinalstyrelsen, Svenska landstingsförbundet och Sveriges läkarförbund.

Utskottet vill sålunda förorda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att förslag om införande av strikt skadeståndsansvar för skador genom medicinsk behandling snarast föreläggs riksdagen. Ansvaret bör på sätt närmare anges i motionerna I: 396 och II: 442 i första hand gälla personskador inom hela vårdområdet, vare sig verksamheten bedrivs av det allmänna eller av fria yrkesutövare. Utskottet förutsätter att förslaget framläggs utan ytterligare dröjsmål.

Utskottet kan också ansluta sig till de i motionerna I: 502 och II: 581 framförda önskemålen om ett övervägande av strikt skadeståndsansvar för arbetsgivare för personskador som drabbar anställd i arbetet. Som motionärerna framhåller bör en anställd som fullgör sina åligganden i tjänsten och därvid drabbas av skador, hållas skadeslös även om han inte kan förebibring bevisning om fel eller försummelse hos arbetsgivaren.

dels att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 396 och II: 442 samt i anledning av motionerna I: 840 och II: 583 samt I: 107 hemställer att förslag till införande av strikt skadeståndsansvar, avseende personskador såväl för det allmännas verksamhet som för den verksamhet som bedrivs av fria yrkesutövare inom vårdområdet, avges i samband med det väntade lagförslaget om det allmännas skadeståndsansvar.

B. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 502 och II: 581, såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t begär att de synpunkter som anförts i motionerna angående rätt till skadestånd för personskada som drabbar anställd i arbetet beaktas vid utarbetandet av kommande förslag till lag om skadestånd.

2) av herr *Svanström* (cp).